

Яким вимогам повинно відповідати правомірне збирання персональних даних в період воєнного стану?

Для громадянина

З моменту запровадження в Україні з 24 лютого 2022 року Указом Президента правового режиму воєнного стану, засобами масової інформації повідомлялося про численні випадки незаконного збирання, накопичення та зберігання персональних даних різних категорій населення. Йдеться не лише про випадки незаконного заволодіння персональними даними у шахрайських цілях, але, і з метою протиправного стеження за громадянами України, військовослужбовцями, волонтерами, публічними службовцями тощо.

У зв'язку з цим виникає питання: «Яким вимогам повинне відповідати правомірне збирання персональних даних у період дії правового режиму воєнного стану та як убезпечитися від незаконного прояву таких дій?»

Відповідно до п. 3 Указу Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про запровадження воєнного стану в Україні», затвердженого [Законом України](#) від 24.02.2022 року № 2102-IX, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені [ст. 30 - 34, 38, 39, 41 - 44, 53](#) Конституції України.

Дія зазначеного положення згаданого Указу Президента України означає, що у зв'язку з можливістю обмеження права фізичних осіб на невтручання у особисте і сімейне життя, збирання, накопичення та зберігання персональних даних на території України в період дії режиму воєнного стану може супроводжуватися дією окремих обмежень.

Як встановлено у ч. 1 ст. 12 Закону України «Про захист персональних даних» збирання персональних даних є складовою процесу їх обробки, що передбачає дії з підбору чи впорядкування відомостей про фізичну особу.

Включення процедур збирання персональних даних до процесу обробки означає поширення на вказані процедури усіх загальних принципів та вимог, які застосовуються до обробки персональних даних загалом.

Необхідно звернути увагу, законодавство України встановлює конкретні обмеження щодо обробки персональних даних, включаючи їх збирання.

Згідно з приписами ч. 2 ст. 32 Конституції України: «Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Здійснюючи офіційне тлумачення норм, передбачених у ч. 1 та 2 ст. 32 Конституції України у системному взаємозв'язку з вказаними нормами, Конституційний Суд України у п. 3 мотивувальної частини рішення від 20 січня 2012 року № 2/РП-2012 зазначив: «...Лише фізична особа, якої стосується конфіденційна інформація, відповідно до конституційного та законодавчого регулювання права особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації має право вільно, на власний розсуд визначати порядок ознайомлення з нею інших осіб, держави та органів місцевого самоврядування, а також право на збереження її у таємниці».

Зазначене конституційне та законодавче регулювання права на невтручання в особисте та сімейне життя узгоджується із міжнародно-правовими актами, ратифікованими Верховною Радою України.

Так, у ст. 12 [Загальної Декларації прав людини 1948 року](#) встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань.

[Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року](#) також встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію (пункт 1 статті 17).

У [Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року](#) визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (ст. 8).

Застосовуючи положення ст. 8 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод», Європейський Суд з прав людини у своїй практиці сформулював критерії, дотримання яких є обов'язковим для правомірного втручання в приватне життя особи через збирання інформації про них. Це, зокрема такі принципи, як законність та легітимність мети обробки інформації про фізичну особу, законність і достатність підстав, а також пропорційність втручання з характером мети такого втручання.

Про це йдеться, зокрема, у справах: «S. and Marper v. The United Kingdom» (заяви № 30562/04 30566/04, рішення від 04.12.2008); «Ciubotaru v. Moldova» (заява № 27138/04, рішення від 27.04.2010); «Авілкіна та інші проти Російської Федерації» («Avilkina and Others v. Russia»; заява № 1585/09; рішення від 06.06.2013), «Пантелеєнко проти України» («Panteleyenko v. Ukraine»; заява № 11901/02; рішення від 29.06.2006).

Від так, процедури збирання персональних даних повинні відповідати наступним вимогам:

- Збиратися лише на підставі добровільної поінформованої згоди суб'єкта персональних даних, укладеного з ним правочину чи на інших підставах, визначених у ст. 11 Закону України «Про захист персональних даних».
- Збиратися лише з конкретно законною метою, про яку має бути повідомлений суб'єкт персональних даних до початку процедури збирання персональних даних.
- Одержуватися лише з достовірних джерел, передусім з документів, виданих на ім'я особи, чії персональні дані збираються, офіційних публічних та приватних реєстрів.
- Одержуватися не забороненими способами.
- Персональні дані, які збираються мають бути точними, ненадмірними стосовно мети їхньої обробки.
- Не використовуватися у подальшому для цілей протиправного втручання у приватне і сімейне життя особи, вчинення будь-яких правопорушень, отримання чи розповсюдження будь-якої інформації (крім офіційної) про військовослужбовців, волонтерів, посадових осіб військових адміністрацій, інших посадових осіб суб'єктів владних повноважень, чия діяльність спрямована на забезпечення життєдіяльності громадян, юридичних осіб, населених пунктів в період дії правового режиму воєнного стану.

Звертаємо увагу, Конвенція «Про захист фізичних осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних» (далі – Конвенція Ради Європи № 108) у ст. 6 та Закон України «Про захист персональних даних» у ст. 7 закріпили певні категорії персональних даних збирання та подальша обробка яких може становити особливий ризик для прав і свобод людини. Збирання цих персональних даних без згоди суб'єкта персональних даних не допускається, за винятком випадків прямо передбачених законом та потребує додержання спеціальних вимог.

Прикладом цієї категорії персональних даних можуть бути біометричні дані громадян і військовослужбовців, зокрема їхні фото, сканкопії підписів, дані про політичні, релігійні переконання, відомості про притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності, дані про геолокацію особи тощо. Фактично це означає, що громадянам заборонено без достатніх підстав збирати з метою подальшого підбору і використання персональних даних, поширених у соціальних мережах, сайтах, інших інформаційних ресурсах фото і відеоповідомлень з персональними даними, копій документів фізичних осіб, відомостей про їхню професійну діяльність, участь в діяльності Збройних сил України, територіальної оборони тощо.

Таким чином, Закон України «Про захист персональних даних» визначаючи юридичні вимоги до збирання персональних даних пов'язав їх зміст з якісними

характеристиками персональних даних, законністю процедур та мети збирання персональних даних.

Що ж до того, як убезпечити себе від незаконного збирання персональних даних в період дії режиму воєнного стану, то необхідно застосовувати наступні основні рекомендації:

- Не надавати персональні дані, доки не отримаєте вичерпну інформацію про володільця, мету збирання і процедури обробки такої інформації.
- Надавати персональні дані, лише якщо ваша згода є добровільною, а ви поінформовані про свої права та обов'язки, мету збирання, умови і строк обробки, соці права і обов'язки. Це правило не стосується випадків, коли відповідно до чинного законодавства обробка персональних даних може здійснюватися без згоди самого суб'єкта персональних даних.
- Використовувати захищені паролі доступу до цифрових застосунків і сервісів, бажано з двофакторної аутентифікацією.
- Надавати доступ до відомостей про геолокацію лише у випадках, коли це прямо необхідно для задоволення ваших правомірних потреб.
- У разі наявності інформації про факти незаконного збирання власних персональних даних, або виникнення відповідних ризиків направляти запити до володільців з вимогою надати відповідь, чи обробляються ним персональні дані? Якщо так, то які саме, з якою метою, на яких умовах та протягом яких строків.
- Вимагати збирання інформації лише з офіційних джерел: документів, публічних реєстрів тощо.
- Не надавати права доступу до персональних даних третім особам, якщо останні не підтвердили володільцю, що ними дотримані всі вимоги законодавства України про захист персональних даних.
- Уникати випадків збирання персональних даних про осіб, військові операції чи дії, поширення яких може становити загрозу для життя і здоров'я військовослужбовців, їхніх сімей або мирного населення.
- Після спливу строків та/або мети обробки персональних даних вимагати їх видалення чи знищення з відповідним підтвердженням таких дій від володільців.

Для суб'єктів владних повноважень

При виконанні суб'єктами владних повноважень завдань щодо збирання персональних даних слід враховувати ту обставину, що у разі вчинення відповідних дій, згідно із Законом України «Про захист персональних даних» вони будуть вважатися володільцями зібраних персональних даних. Це означає, що у такому випадку на суб'єктів владних повноважень будуть покладатися усі зобов'язання володільців персональних даних, передбачені нормами національного законодавства. Йдеться, зокрема, про необхідність дотримання мети та підстав збирання персональних даних, створення належних умов для процесу їхньої подальшої обробки.

Якщо суб'єкт владних повноважень відповідно до чинного законодавства наділений нормотворчими повноваженнями, або виконує функції розпорядника публічного реєстру, на такого суб'єкта також покладаються обов'язки щодо визначення нормативних правил збирання та подальшої обробки персональних даних, якщо такі правила не закріплені законом.

Стосовно зазначених питань, посадовим особам суб'єктів владних повноважень у своїй діяльності також слід враховувати [Рекомендації](#) Уповноваженого Верховної Ради України щодо усунення типових порушень законодавства про захист персональних даних у процесі нормотворчої діяльності.

У своїй діяльності пов'язаної із збиранням персональних даних, суб'єктам владних повноважень слід керуватися положеннями ст. 8 Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод», ст. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326/conv#0546 - 8 Конвенції № 108, ст. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/conv#n406>, [11](#), [12](#), [16](#) Закону України «Про захист персональних даних» іншими законодавчими актами з питань обробки персональних даних.

Системне тлумачення змісту наведених норм дозволяє сформулювати наступні рекомендації щодо організації правомірного збирання персональних даних суб'єктами владних повноважень:

- Збирання персональних даних повинне здійснювати суб'єктами владних повноважень на підставах, в межах їхніх повноважень і способами передбаченими законом.
- Збирання персональних даних повинно здійснюватися з використанням автоматизованих інформаційно-телекомунікаційних систем, реєстрів, баз даних з урахуванням повноважень щодо доступу посадових осіб конкретних органів державної влади та місцевого самоврядування.
- Крім випадків, прямо передбачених законодавством України (здійснення негласних слідчих розшукових дій, затримання особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, виконання інших кримінально-процесуальних заходів), суб'єкт владних повноважень повинен повідомляти суб'єкта персональних даних про склад та зміст зібраних персональних даних, права таких суб'єктів, визначені у ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних», мету збору персональних даних та осіб, яким передаються його персональні дані.
- Первинними джерелами, з яких повинні збиратися персональних даних є документи, видані на ім'я фізичних осіб.
- Склад та види персональних даних, які можуть збиратися суб'єктами персональних даних повинні бути пропорційними та ненадмірними стосовно мети їхньої обробки.
- Збирання персональних даних має здійснюватися з урахуванням вимог до технічного захисту інформації, забезпечення належного рівня кібербезпеки публічних реєстрів, баз даних, де передбачається обробка персональних даних.

Спираючись на зміст вказаної норми можна вказати на те, що у випадках надання суб'єктом владних повноважень адміністративних послуг, розгляду звернень громадян, задоволення запиту на публічну інформацію, повідомлення про початок збирання персональних даних має надаватися громадянину (суб'єкту персональних даних) в момент вчинення відповідних дій. Якщо персональні дані збираються іншим органом чи суб'єктом господарювання, суб'єкт персональних даних має бути повідомлений про початок збирання не пізніше, як на тридцятий день з моменту вчинення відповідної дії.

Отже, процедури збирання персональних даних суб'єктами владних повноважень у період дії правового режиму воєнного стану, повинні здійснюватися з обов'язковим додержанням нормативних вимог на основі принципів законності, прозорості, відповідності меті та підставам їх подальшої обробки.